

Korte lesomschrijving

In deze les staat de vensterplaat over De Hanze centraal. De leerlingen ontdekken aan de hand van deze interactieve vensterplaat hoe en wanneer De Hanze ontstaan is. De aflevering die *Het Klokhuis* maakte over De Hanze biedt een duidelijke en aansprekende introductie op dit venster.

Titel De Hanze

Vak geschiedenis en aardrijksunde

Canonvenster De Hanze

Tijdvak Tijd van steden en staten

Tijd/duur 1 lesuur

Doelgroep basisonderwijs groep 5 t/m 8

Groeperingsvorm klassikaal of in groepjes

Leerdoelen

Aan het einde van de les:

- Kunnen de leerlingen de tijd van de Hanze plaatsen op de tijdbalk op het leerlingenwerkblad.
- Weten de leerlingen dat de Hanze een verbond was van Noord-Europese steden.
- Weten de leerlingen hoe het verbond van Hanzesteden ontstaan is.
- Kunnen de leerlingen enkele belangrijke Nederlandse Hanzesteden noemen.
- Weten de leerlingen wat een koggeschip is.

Benodigde voorkennis niet van toepassing

Randvoorwaarden

- internet
- voor elke leerling een werkblad
- kleurpotloden en atlanten

Beoordeling aan de hand van de bespreking van het werkblad

Lesactiviteiten

Introductie

U kijkt ter introductie met uw leerlingen naar de aflevering die *Het Klokhuis* maakte over De Hanze. Vooraf vertelt u dat steden als Zwolle, Kampen en Deventer vroeger erg rijk waren. Dat kun je nog altijd goed zien. Bijvoorbeeld aan de mooie huizen en aan de hoge muren rond de stad. Misschien wonen uw leerlingen wel in een van deze Hanze-

steden of zijn ze er wel eens geweest. Wat hebben zij van die rijkdom gezien?

Zijn er misschien leerlingen in uw groep die weten hoe deze steden zo rijk konden worden?

Kern

Na het kijken van de aflevering van *Het Klokhuis*, zet u de interactieve vensterplaat bij het venster De Hanze op uw digiboard. U vraagt kort aan een paar leerlingen of ze n.a.v. de Klokhuisaflevering al wat kunnen vertellen over wat ze op de plaat zien. Daarna neemt u uw leerlingen mee op ontdekkingsstocht, want op deze interactieve vensterplaat is van alles te ontdekken. Wat? Dat leest u in de achtergrondinformatie op de volgende bladzijden.

Afsluiting

De leerlingen maken zelfstandig of in groepjes de vragen van de werkbladen. Daarna bespreekt u de antwoorden met de leerlingen.

Benodigheden (via entoen.nu)

- Klokhuisaflevering De Hanze
- Interactieve vensterplaat De Hanze
- Werkblad leerlingen De Hanze
- Deze handleiding

Antwoorden op werkbladvragen

1a) 1000-1500 b) Het eerste bolletje is juist c) Het tweede bolletje is juist 2a) Van onder naar boven: Tiel, Zutphen, Deventer, Zwolle en Kampen b) De IJssel c) Daar konden de koggeschepen gemakkelijk afmeren en hun handelswaren laden en lossen. 3a) Engeland (linnen) en Zweden (hout) b) Koggeschip c) 15 tot 30/200/Europese Zeeën/Rood-witte 4a) veilig verpakt en makkelijk te verplaatsen b) Menskracht c) Ter beoordeling van de leerkracht

Achtergrondinformatie

Het gebruik van de vensterplaat

De kern van deze les is de vensterplaat over De Hanze. De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over de Hanze aan uw leerlingen over te brengen. De plaat biedt verschillende manieren om dat te doen. Zo kunt u de les afstemmen op de behoeften van u en uw leerlingen.

In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een *i*. Wanneer u op zo'n element klikt, verschijnt er informatie over één bepaald thema in de vorm van een clip, geluidsfragment of afbeelding. Hierbij staat een korte tekst ter introductie. Wie meer wil weten, kan de 'lees meer'-knop aanklikken. Er verschijnt dan een uitgebreidere tekst. U kunt ervoor kiezen om aan de hand van de vensterplaat zelf over de Hanze te vertellen, maar de leerlingen kunnen ook zelfstandig of in groepjes de plaat ontdekken. Alle teksten zijn namelijk geschreven op het niveau van leerlingen uit groep 5 t/m 8. Verder staan in deze handleiding enkele suggesties voor een klassengesprek.

Hieronder vindt u een overzicht van alle interactieve elementen en bijbehorende teksten. De interactieve elementen kunnen in willekeurige volgorde worden aangeklikt, maar voor een klassikale les is de volgorde zoals hieronder weergegeven het meest geschikt.

Informatie op de vensterplaat

i Hanzevlag

Onderwerp: Een verbond van steden

Beeld: Kaart met Hanzesteden

Informatie: Dit middeleeuwse koggeschip heeft een rood-witte wimpel in top. Daaraan kon je zien dat het een Hanzeschip was. De Hanze was sinds 1356 een verbond van Noord-Europese steden die handel met elkaar dreven. Op de kaart kun je zien hoeveel steden er lid waren van de Hanze. En welke handelsroutes er over land en zee gebruikt werden.

i Koggeschip

Onderwerp: Een koggeschip

Beeld: Foto van een koggeschip

Informatie: Dit is een middeleeuws koggeschip. De kogge was het eerste grote en zeewaardige schip dat in

Nederland gebruikt werd: het was 15 tot 30 meter lang en in het laadruim pasten wel 200 grote tonnen met spullen. Kooplieden voeren ermee over alle Europese zeeën: over de Noordzee naar Engeland en over de Oostzee tot in Rusland.

Lessuggestie: Met een lading van 200 ton(nen) was een koggeschip voor die tijd best groot. Maar in de 17e eeuw waren de VOC-"retourschepen" een stuk groter. En tegenwoordig zijn zowel koggen als retourschepen kleine hulkjes vergeleken bij de reusachtige containerschepen in de haven van Rotterdam. Doe met de klas een project over de verhoudingen tussen een kogge (zoals de Kamper Kogge: 21 x 7,5 meter, diepgang 1,9 meter), een retourschip (zoals de Batavia: 56 x 10 meter, diepgang 5,1 meter) en een containerschip (zoals CMA CGM Marco Polo: 396 x 54 meter, diepgang 16 meter). Laat leerlingen bijvoorbeeld op schaal zij-aanzichten van deze drie scheepstypen tekenen, of op het schoolplein met stoepkrijt de omtrek (waterlijn) van elk schip (waarbij van het containerschip waarschijnlijk slechts een klein deel op het schoolplein past).

i Koopman

Onderwerp: Handelaren

Beeld: Plaat Isings over de Hanze

Informatie: De Hanze begon als een groep handelaren die samenwerkten. Ze woonden in verschillende steden en handelden in dezelfde producten. Door samen te werken konden zij goedkoper werken en met elkaar veiliger reizen. Ze konden veel producten tegelijk kopen of verkopen. Dat was extra voordelig!

i Tonnen

Onderwerp: Koopwaar

Beeld: Foto van tonnen

Informatie: Hanzekooplieden handelden vooral in zout, graan, vis, hout, wijn, bier, dierenhuiden en linnen. Veel van die spullen werden in grote tonnen gestopt. Zo waren de dure spullen veilig verpakt en konden ze gemakkelijk verplaatst worden. In het laadruim van een koggeschip pasten wel 200 tonnen.

i Soldaat

Onderwerp: Soldaten

Beeld: N.v.t.

Informatie: Omdat de Hanzeschepen zoveel mooie en dure spullen tegelijk konden vervoeren, waren ze een geliefd doelwit van piraten. Als die een Hanzeschip konden kapen, waren ze in één klap schatrijk! Daarom voeren er altijd soldaten op de koggen mee, die het schip konden verdedigen als het aangevallen werd.

Suggestie voor klassengesprek: De Hanzevloot beschermde zichzelf tegen piraterij door in konvooiën te varen, waarin ook zwaar bewapende oorlogsschepen meevoeren. Vraag aan de kinderen of ze denken dat dat alleen iets van vroeger is. Wie weet een voorbeeld van moderne piraten? Vertel over moderne piraterij in de buurt van Somalië, en de manier waarop die wordt aangepakt.

wen waren er al hijskranen. Ze waren van hout. Ze werden niet door motoren aangedreven, maar door menskracht! Sterke mannen liepen als cavia's in een tredmolen heen en weer om de zware spullen op te kunnen tillen en weer te laten zakken.

i De IJssel

Onderwerp: Aan het water

Beeld: Foto De IJsselkade van Kampen

Informatie: Hanzesteden lagen bijna altijd aan het water: daar konden de koggeschepen gemakkelijk afmeren en hun handelswaren laden en lossen. In Nederland liggen de belangrijkste Hanzesteden aan de rivier de IJssel. In Zutphen, Deventer, Zwolle en (op de foto) Kampen kun je het rijke Hanze-verleden nog altijd opsnuiven.

i Stadspoort

Onderwerp: Hanzesteden

Beeld: Foto stadspoort van Kampen

Informatie: Dit is de stadspoort van Kampen. Kampen was dankzij de Hanze tot aan het einde van de Middeleeuwen een van de rijkste en machtigste steden van Europa. Dat kun je nog altijd goed zien aan de mooie huizen en de resten van de hoge muren rond de stad bijvoorbeeld.

Kijk ook eens op www.entoen.nu/hanze voor nog meer clips en afbeeldingen bij het canonvenster De Hanze. Daar vindt u ook (jeugd)literatuur, links naar gerelateerde websites en informatie over de andere canonvensters.

i Kraan

Onderwerp: Laden en lossen

Beeld: Afbeelding Middeleeuwse kraan

Informatie: Tegenwoordig worden schepen met grote hijskranen geladen en gelost. Maar ook in de Middeleeu-

